

PRIVIND PRIN CORTINA DE FIER PERCEPȚII ȘI CONTACTE ROMÂNNO-FRANCEZE IN RĂZBOIUL RECE

DRD. CEZAR STANCIU

Funcționarea sistemului internațional, încă de la nașterea acestuia în secolul al XVII-lea, a presupus reguli bine definite, consolidate în timp prin acumularea experienței și care aveau la bază o serie de premise imuabile: unitatea de bază este statul, care își promovează pe cale diplomatică și/sau beligerantă interesele sale. Raportul dintre aceste unități era determinat de modul în care interesele lor erau convergente sau divergente, percepția reciprocă fiind condiționată de natura intereselor individuale, care generau trei mari categorii de aliniere între unități: alianța, adversitatea, neutralitatea. În oricare din aceste situații, contactul direct dintre unitățile sistemului era determinant.

Războiul Rece a produs o serie de mutații semnificative ale sistemului. Așezarea Cortinei de Fier peste Europa și reorganizarea bipolară a lumii a provocat o fractură importantă în domeniul raporturilor interstatuale, a căror definire era influențată acum de considerente exterioare. Dacă relațiile dintre cele două superputeri antagonice erau în mare măsură limpezi, în schimb relațiile dintre unitățile statale aflate în tabere opuse erau conduse acum după criterii apriorice. Construirea acestor relații era redusă acum la o schemă rudimentară, în care un stat devenea adversar altuia, fără ca această calitate să fie analizată prin prisma raportului direct dintre interesele celor două părți.

Necesitățile postbelice de securitate au impus o reconsiderare a suveranității statale, prin subordonarea acesteia unor interese de grup, nu prin liber consimțământ, ci printr-o abordare suprastatală a coordonatelor de politică externă. Aceasta era consecința nemijlocită a climatului general de insecuritate cauzat de gruparea antagonică de forțe, rezultată în urma celui de-al doilea război mondial. Stabilirea aceluși „raison d'état” care era indispensabilă elaborării unei politici externe devenise acum atributul unui centru politico-militar care în numele unei rațiuni supreme de apărare – „raison de système” – își impunea deciziile asupra centrelor subordonate, după un proces de decizie deseori unilateral.

Europa apare ca un conglomerat de națiuni presat din ambele părți de doi giganți politici extraeuropeni, ale căror interese se ciocnesc pe linia Cortinei de

Fier. Această ciocnire alterează în mod decisiv, datorită presiunii sale, percepția reciprocă a națiunilor situate în tabere diferite. O incursiune în istoria relațiilor româno-franceze la începutul Războiului Rece ilustrează perfect modul în care realitățile mondiale impun un tipar pentru dezvoltarea acestor relații, în deplina ignorare a intereselor, capacităților și tradițiilor reciproce.

Factorii care determină aceste relații sunt cu totul noi în structura sistemului internațional. În acest caz, Franța și România sunt doar victimele unei conjuncturi asupra căreia nu exercită nici o influență, însă interacțiunile politice româno-franceze sunt definitorii în esența lor pentru realitățile internaționale ale începutului anilor 50. Cel mai important dintre acești factori, care deschide calea celorlalte, este izolarea. Mai ales pentru Europa răsăriteană, instalarea regimurilor staliniste la putere a fost cauza unei depline izolări internaționale în care informația nu circula decât într-un singur sens și legăturile cu cealaltă tabără fuseseră întrerupte la nivel public. Natura regimului împiedica societatea să participe la elaborarea unei politici externe, iar factorii de răspundere ai regimului erau, deseori, la fel de prost informați ca și societatea. Bariera care traversa continentul european implica aceeași izolare și în vest, în sensul că nu se puteau obține decât prea puține informații despre ceea ce se întâmplă în răsărit, și acelea greu de confirmat, situație care deschidea calea pentru orice fel de supoziție. Ideologizarea perspectivei internaționale era un alt factor care acționa asupra relațiilor bilaterale sau multilaterale. Interesul național face loc unor finalități internaționaliste în abordarea relațiilor, chiar dacă acestea erau, într-o măsură mai mare sau mai mică, formale. În realitate cele două superputeri își urmăresc propriile interese, mai ales de securitate, rezultate din conștientizarea amenințătoare a ostilității celuilalt. Folosirea argumentelor cu caracter abstract, ideologice sau principiale, era, desigur, și un instrument în asigurarea coeziunii blocului aliat, văzut din punct de vedere geostrategic, ca un tampon între centrul de putere, american sau sovietic, și blocul advers. Nu în ultimul rând, relațiile dintre state erau supuse și intervenției directe ale celor două centre, care urmăreau să prevină mișcări centrifuge explicite sau potențiale.

Acțiunea acestor factori determină percepții denaturate cu privire la partenerul din tabăra adversă. În catalogarea acestuia drept adversar periculos, propria capacitate a adversarului de a reprezenta un pericol real era ignorată, în favoarea unei analize înguste și opace care sfârșea prin a oferi rezultate concordante cu premisele celor trei factori exteriori care le determinau.

Studierea relațiilor R.P.R. cu Franța la începutul anilor 50 relevă o interesantă disociere, nouă în planul relațiilor internaționale, între stat ca entitate instituțională și regimul politic din interior, cu ideologia și practicile sale politice. Practic, nu avem de-a face cu o abordare România-Franța, ci România

Comunistă-Franța. Se resimte o puternică nevoie a regimului de la București de autojustificare, folosirea propagandei în exterior venind să servească acestui scop. R.P.R. a desfășurat o intensă campanie de propagandă politică în Franța, pentru a atrage simpatia opiniei publice și a influența poate, indirect, factorii de responsabilitate politică. Obsesia legată de propria legitimitate a regimului comunist din România devine cu atât mai evidentă cu cât observăm un alt fapt, nu lipsit de importanță: România și-a făcut propagandă în Franța, desfășurând mari eforturi în acest scop, în timp ce Franța nu a încercat niciodată să-și facă propagandă politică în România. Regimul comunist de la București se străduia să popularizeze prin orice mijloace „realizările” comunismului în România, însă niciodată francezii nu au încercat să ilustreze „realizările” capitalismului în Franța.

Încercând să convingă lumea exterioară de propriile sale succese și, mai mult decât atât, de legitimitatea sa, regimul de la București nu încerca să obțină un loc de egalitate în lumea occidentală. Propaganda exterioară servea mai degrabă unor scopuri interioare, deoarece o recunoaștere internațională ar fi avut menirea să consolideze regimul în interior. Prestigiul care putea fi obținut afară ar fi reprezentat un important capital de imagine înăuntru. Natura acestor eforturi nu era însă de orientare pragmatică, ci ideologică. În fond, nu se urmărea o întrecere în privința rezultatelor obținute, ci doar crearea unei imagini. Aparența era mai importantă decât substanța, pentru că în condițiile izolării postbelice, aparența se dovedea la fel de solidă drept argument, ca și realitatea, din moment ce aceasta din urmă nu putea fi cunoscută. Nu este vorba de simplă demagogie internațională, întrucât miza era mult mai mare. Prestigiul obținut în lume de un stat aflat de o parte sau alta a Cortinei de Fier servea și prestigiul sistemului pe care acesta îl reprezenta: competiția era ideologică.

Datorită afinităților intelectualității române pentru Franța, Parisul reprezenta un important focar al propagandei anticomuniste în ceea ce privea România. Până la finalizarea epurărilor din Ministerul de Externe, chiar Legația R.P.R. din Paris a constituit un centru de propagandă antigubernamentală. Consulul român la Paris denunța în fața autorităților franceze comuniștii din legație, cărora le aducea diferite acuze.¹ Din punctul de vedere al intereselor diplomatice românești, un raport al partidului caracteriza astfel capitala Franței:

„Parisul este astăzi unul din centrele cele mai importante pentru noi. Prin Paris trec toate urzile țesute contra țării noastre, de acolo pornesc acțiunile îndreptate contra noastră, contra intereselor țării, de acolo se scurg în lumea

1. D.A.N.I.C. Fond C.C. al P.C.R. - Secția Relații Externe, Dosar nr. 17/1947. Informare semnată de Al. Buican, fila 47

toată calomniile revărsate împotriva guvernului și partidului nostru de către reacțiunea din țară(...)"²

În eforturile de popularizare a R.P.R. în Franța putem disocia două componente: propaganda, care urmărea în prima fază recunoașterea succeselor regimului și implicit a legitimității sale și într-o a doua fază afirmarea avantajelor sistemului respectiv; contrapropaganda este însă la fel de importantă, aceasta urmărind sabotarea acțiunilor de discreditare a regimului. Maniera de realizare a acestor acțiuni nu este una frontală, ci se realizează prin mijloace indirecte, amintind de mijloacele conspirative tipice partidelor comuniste, în perioadele anterioare cuceririi puterii.

Republica Populară Română simțea o adevărată amenințare în activitatea emigrației române de la Paris, pe care încerca să o combată recurgând la toate mijloacele pe care le avea la dispoziție. Printre emigranți se numărau personalități de seamă ale politicii românești interbelice, care aveau un cuvânt greu de spus în mediile din occident, datorită prestigiului lor. Este caracteristică reacția Guvernului R.P.R. față de organizarea Conferinței Comisiei pentru Europa Centrală și Răsăriteană, la Londra, și unde urmau să participe reprezentanți ai emigrației din toate țările comunizate. Evenimentul, care a avut loc la începutul anului 1952, a stârnit îngrijorare la București și constituie cel mai bun exemplu de organizare a unei acțiuni de contrapropagandă. Ministerul român de Externe s-a grăbit să trimită instrucțiuni ferme diplomaților români din străinătate, pentru a contracara efectele defavorabile ale conferinței în rândul opiniei publice occidentale, și Parisul era, bineînțeles, un centru de mare importanță în acest sens:

„La Conferință vor participa reprezentanți ai trădătorilor fugiți din țările de democrație populară, din partea trădătorilor români fiind anunțați G.Gafencu și V.Veniamin; se vor prezenta rapoarte despre politica agrară, industrială, socială, culturală, un program politic și un program pentru tineret.

Luați imediat măsuri pentru a pregăti din timp, împreună cu prietenii francezi un plan de acțiune și material pentru demascarea trădătorilor români și combaterea calomniilor împotriva R.P.R. și, numai în cazul în care presa reacționară din Franța se va ocupa de această conferință sau de trădătorii români participanți, treceți imediat la punerea în aplicare a planului.

În acest scop, luați legătura din timp cu presa progresistă pentru publicare articole pentru demascarea trădătorilor, folosind fișele biografice pe care vi le-am trimis în martie 1951 și articole, reportaje, despre realizările din R.P.R., comparând situația din R.P.R. din prezent cu situația României sub regimul burghezo-moșieresc.

2. *Ibidem*, fila 48

De asemenea, mobilizați Asociația de prietenie, organizațiile românești democratice, prietenii care au vizitat R.P.R., pentru a pregăti din timp articole și declarații de presă asupra situației din R.P.R., moțiuni de condamnare a activității trădătorilor români, telegrame de protest contra ținerii conferinței, adresate Guvernului britanic(...).”³

Metodele utilizate pentru utilizarea contrapropagandei constau mai ales în folosirea unor segmente ale societății franceze, pentru o insinuare abilă în opinia publică. Este folosită presa cu orientare de stânga, mai ales cea comunistă⁴, în două direcții: atacul direct la persoana defăimătorului pentru a-l discredită (erau folosite fișe biografice atent „pregătite” în țară) și pe de altă parte materiale laudative la adresa progresului României, folosite în paralel, pentru a scoate în evidență, desigur, lipsa de temei a criticilor emigrației. Propaganda trebuia să se folosească și de voci din interiorul societății franceze, „prietenii care au vizitat R.P.R.”, la căror cuvânt cântărea mai greu. Nici calea oficială nu era ignorată, prin redactarea telegramelor de protest, ca și mobilizarea organizațiilor de orientare filo-comunistă și care aveau simpatii pentru România. Tot acest plan e o adevărată desfășurare de forțe, care demonstrează mai bine ca orice importanța pe care regimul de la București o acorda acestor activități. Propaganda și contrapropaganda se îmbinau, alăturând „demascarea trădătorilor” cu prezentarea „realizărilor R.P.R.”, pentru ca impactul să fie cu atât mai puternic.

Acțiunile de popularizare nu erau organizate doar ca reacție la calomniile apărute, ci reprezentau obiectul unei activități susținute și permanente, în care eforturile diplomaților români din lume nu erau decât instrumentele de punere în aplicare, însă coordonarea se făcea de la București. De regulă, se folosea un anumit prilej favorabil unei astfel de acțiuni, ca de exemplu sesiunea O.N.U. În 1952 Ministerul Afacerilor Externe a redactat o broșură cu un titlu sugestiv: „Dușmanii păcii și libertății popoarelor. Politica agresivă și mașinațiunile imperialismului american împotriva R.P.R.”. Statele Unite erau acuzate în cei mai duri termeni că periclitează pacea mondială și că încearcă sabotarea statului român pe plan intern și internațional, precum și înlăturarea regimului politic de la București. „Complotul” ar fi fost îndreptat împotriva întregii clase muncitoare internaționale și a tuturor democrațiilor populare.⁵

Instrucțiunile către reprezentanții diplomați ai României erau ca distribuirea broșurii să se facă în cadrul sesiunii Națiunilor Unite, evitând însă de-

3. A.D.M.A.E., Fond T.C. Dosar Franța 1952-1953. Telegramă A a M.A.E. Direcția Cabinetului nr. 90.460/1952 din 17.01.1952 către Legația R.P.R. la Paris

4. Legația R.P.R. de la Paris a întreținut, de altfel, relații strânse cu personalități din jurul ziarului comunist „L'Humanité”, care a fost folosit intens pentru propagandă favorabilă regimului comunist de la București.

5. *Dușmanii păcii și libertății popoarelor. Politica agresivă și uneltirile imperialismului american împotriva Republicii Populare Române*, Editura de Stat pentru Literatură Științifică, 1952

legațiile Iugoslaviei și Chinei; prudența îi îndemna pe funcționarii M.A.E. să adauge: „dacă se poate distribui totuși și în mod direct pentru a evita sabotarea distribuției”.⁶ Broșura a fost editată în limbile franceză și rusă, cele din urmă exemplare pentru reprezentanții statelor est-europene. Fie din prudență, fie din curtoazie, Ministerul de Externe n-a uitat să precizeze: „nu difuzați în franceză înainte de a primi și difuza exemplarele în rusă”.⁷

Prin conținutul broșurii, demersul românesc făcea un serviciu tuturor țărilor comuniste, ca o componentă a diplomației de lagăr. Firește că munca românilor s-a bucurat de tot sprijinul din partea țărilor lagărului socialist, în diferite capitale sau la sesiunea Națiunilor Unite. În informările lor către Ministerul de Externe, diplomații români nu uitau să precizeze că s-au „sfătuit cu prietenii”. De altfel, asemenea activități se bucurau întotdeauna de zelul celor însărcinați să le ducă la bun sfârșit și răspândirea lucrărilor cu caracter propagandistic era destul de bună:

„Ieri la amiază am distribuit lucrarea la delegațiile O.N.U., corpul diplomatic, ziarele și agențiile de presă și câteva personalități progresiste. Astăzi 30 ianuarie am trimis-o președintelui Adunării Generale a O.N.U. însoțită de o scrisoare prin care cer să o distribuie ca document O.N.U.”⁸

Modul în care erau receptate acțiunile de acest gen nu era întotdeauna pozitiv. În fond limbajul exprima esența lucrării mai bine decât conținutul propriu-zis. Având în vedere că asemenea formulări și acuzații erau abundente în presa sovietică și comunistă din întreaga lume, ele nu mai puteau stârni un interes deosebit. Atitudinea mediilor publice era deseori indiferentă:

„La 31 ianuarie a.c. ne-au fost returnate 82 exemplare „Revue Roumaine” no.9, expediate către o serie de cetățeni francezi de către Întreprinderea Imex încă de la 15 octombrie 1951. Pe învelitoarea celor 82 de exemplare era aplicată ștampila Inadmis”⁹

Destinatarii, a căror identitate nu este precizată, nici măcar nu s-au deranjat să primească plicul. Aceste reacții nu reprezentau însă un motiv de discutație, ele determinau doar continuarea cu perseverență a eforturilor. Legației R.P.R. la Paris i s-a cerut, de pildă, la câteva zile după difuzarea broșurii amintite, să organizeze popularizarea acesteia în presă, prin recenzii și articole detaliate, eventual cu implicarea Partidului Comunist Francez.¹⁰

Posibilitățile de propagandă erau nesfârșite. Orice fel de acțiune care implica participare românească în Franța, indiferent la ce nivel sau sub ce formă, era

6. A.D.M.A.E. Fond T.C., Dosar Franța 1952-1953. Telegramă A a M.A.E. Direcția Cabinetului nr. 90644/1952 din 22.01.1952 către Legația R.P.R. la Paris

7. Idem, nr.90682/1952 din 23.01.1952

8. Idem, nr. 90996 din 31.01.1952

9. Idem, nr. 91032 din 01.02.1952

10. Idem, nr. 91178 din 06.02.1952

văzută ca o posibilitate de popularizare a României în mediile franceze. Fiecare prilej de contact între Franța și România, de la competițiile sportive la activitățile culturale, trebuia să scoată în evidență „realizările” R.P.R. Exista o obsesie a bunei impresii pe care România trebuia să o lase pretutindeni, indiferent dacă aceasta ilustra sau nu realitatea. Imaginea era o armă și trebuia folosită cu atenție.

Diplomații români la Paris se ocupau mai ales cu supravegherea și monitorizarea. Fiecare aspect, oricât de nesemnificativ, era de îndată relatat la București cu explicația clară a impresiei pe care a produs-o. Camuflarea stării de fapt din România anilor 50 nu dădea, însă, mereu rezultate. Cele mai problematice atacuri erau cele venite din interior, de la români care fugeau din țară din pricina represiunilor. Dezvăluirile acestora erau o permanentă sursă de discreditare pentru regimul de la București și firește că stârneau foarte multă iritare. Uneori acțiunile de popularizare se încheiau cu un fiasco din această cauză:

„O echipă de atletism a R.P.R., compusă din șase persoane, a luat parte la crosul anual al ziarului „L'Humanité”. Această deplasare nu a dat rezultatele așteptate pentru popularizarea R.P.R. mai ales că unul dintre membrii echipei a refuzat să se înapoieze în țară: el a făcut declarații dușmănoase la adresa R.P.R., care au fost folosite din plin de presa și cercurile reacționare franceze”¹¹

Sunt cunoscute acțiunile minuțioase desfășurate de organele de securitate pentru a preveni astfel de episoade, prin verificarea strictă a tuturor persoanelor care părăseau țara, metodele fiind de cele mai multe ori eficiente. Mai dificil era cu cei care părăsiseră deja țara și organizau acțiuni de protest și critică la adresa R.P.R. În cazul acestora prima măsură viza identificarea, după care era pusă la cale discreditarea lor pe baza informațiilor biografice reale sau fabricate. Legația R.P.R. la Paris era sfătuită astfel la un moment dat:

„Folosiți posibilitățile pe care le aveți pentru a afla cu cât mai mare urgență numele și alte date (în special care foști legionari) privind pe trădătorii români care lucrează la posturile de radio franceze.”¹²

Având în vedere că emigrația română din Paris se bucura de protecția autorităților franceze, implicit în ceea ce privea activitatea sa, Guvernul R.P.R. a protestat în mai multe rânduri față de această situație. În cursul anului 1954, când cele două părți se aflau în pline negocieri pentru încheierea Acordului Comercial, delegații Guvernului român au cerut chiar o atitudine fermă a autorităților franceze față de „trădătorii” care „defăimau” R.P.R.

11. A.D.M.A.E., Fond 220 Dosar Franța 1954. Referat de relații pe trimestrul I/1954, fila 2

12. A.D.M.A.E. Fond T.C. Dosar Franța 1952-1953. Telegramă A a M.A.E. Direcția Cabinetului către Legația R.P.R. la Paris, nr. 90792 din 26.01.1952

O intensă activitate de propagandă a fost desfășurată de Asociația Franța-România, care se ocupa atât cu activitatea publicistică, cât și organizatorică. De pildă, Asociația a editat în 1952 broșura „Cultura franceză în R.P.R.”, redactată de un autor francez, J. Ducroux și prefată de profesorul Seclet-Riou. Implicarea unor personalități franceze avea menirea să ofere credibilitate inițiativei. Lucrarea nu era destinată pieței, ci scopurilor de popularizare, tirajul fiind de 3000 exemplare iar condițiile grafice au fost apreciate ca deosebite.¹³

Asociația Franța-România desfășura, însă, și eforturi de anvergură. La începutul aceluiași an, sub egida Asociației a fost organizată „Luna prieteniei franco-române”. În cadrul acesteia a fost inaugurată o expoziție de artă populară românească, la Paris, Lyon, vizitată de peste 4000 persoane și care s-a bucurat de prezența unor personalități ale Partidului Comunist Francez precum J.Duclos, M.Cachin, J.Vermeersch, dar și președintele de onoare al Parlamentului francez, Ed. Herriot. S-a ținut o conferință despre viața și opera lui I.L.Caragiale, urmată de reprezentarea unor fragmente din operele dramaturgului, de către artiști ai Comediei Franceze. De „Ziua Cărții Românești”, o altă conferință la care au participat personalități culturale franceze, a dezbătut diferite aspecte legate de literatura română, prezentându-se vitrine cu publicații românești în librăriile pariziene. Legația R.P.R. la Paris remarca faptul că aceste acțiuni s-au bucurat de un succes mai mare ca de obicei, fiind reflectate favorabil chiar și în presa cu orientare de dreapta.¹⁴

Este ușor de înțeles de ce evenimentele culturale de acest gen, relațiile economice, competițiile sportive, reprezentau mijloace mai subtile de realizare a unei apropieri, în comparație cu aspectele de ordin politic. Presa franceză reacționa pozitiv și la acțiuni asemănătoare organizate la București, precum popularizarea culturii franceze, cum au fost în aceeași perioadă „Ziua cărții franceze” în R.P.R. sau concertul după muzică de Berlioz. Cultura avea meritul de a-și fi păstrat imparțialitatea și caracterul general uman, fiind alături de competițiile sportive, singura limbă de comunicare între Franța și România. Acest lucru este lesne de observat de către diplomații români din Paris, care informau Ministerul de Externe că: „(...) în general materialul favorabil care a pătruns în presa burgheză franceză are ca temă știri din domeniul schimburilor economice sau domeniul cultural și sportiv.”¹⁵

Munca de popularizare era organizată și de Legația de la Paris, în mod nemijlocit. La diferite ocazii, Legația oferea diferite seri de gală și cocktail-uri, în cadrul cărora cele mai bune metode de propagandă erau distribuirea Buletinului Legației, care apărea bilunar și despre care aflăm în documentele epocii că

13. A.D.M.A.E. Fond 220 Dosar Franța 1954. Referat de relații pe trimestrul I/1954, fila 3

14. *Ibidem*

15. *Ibidem*, fila 4

și-a sporit tirajul în mod constant, dar și prin proiecții de filme. La aceste evenimente erau invitate personalități franceze din domeniul politic, diplomatic și cultural.

Știm că stereotipurile imagologice se formează prin raportarea „celuilalt” la criterii subiective, interioare, cere țin de experiența – sau lipsa de experiență – reciprocă, fără o analiză obiectivă a realității. „Celălalt” reprezintă imaginea pe care noi o avem despre el, și în interacțiunile noastre cu acesta, ținem cont doar de imaginarul în care este proiectată reprezentarea sa. În cazul relațiilor româno-franceze de la începutul Războiului Rece nu putem vorbi în mod special despre un stereotip imagologic, dar este de netăgăduit deformarea percepțiilor, cel puțin la nivel politico-statal. Premisa acestei deformări o constituie, cum s-a arătat, presiunea exterioară a realităților politice și militare internaționale. Franța și România se privesc reciproc, în perioada analizată, prin prisma acestor realități. Este o privire prin bariera translucidă a Cortinei de Fier. Partenerul este descris după principii situate în plan ideologic, relative prin natura lor, dar care capătă valoarea unor parametri absoluți și se repercutează, în consecință, asupra relațiilor internaționale și a modului de concepere și conducere a politicilor externe.

Lumea franceză a anilor 50 trăiește angoasa singurătății, după prăbușirea dezastruoasă de la statutul de mare putere, într-un orizont al temerii, potențat de criza economică ce sporește nesiguranța societății franceze. Este o lume în care ruinele celui de-al doilea război mondial n-au fost încă reconstruite, în care comuniștii din jurul lui J. Duclos sunt priviți fie ca o salvare providențială, fie ca un cal troian. Regimul de la București resimțea, la rândul său nesiguranța și amenințarea care deriva din aceasta, pricinuite de lipsa legitimității și a credibilității pe plan internațional. Republica Populară Română nu se temea poate de Franța, dar se temea de Statele Unite, de atitudinea și de hotărârea lor împotriva comunismului, iar Franța era percepută ca un agent supus al imperialismului american:

„Principala piedică în calea îmbunătățirii relațiilor dintre Franța și R.P.R. este politica docilă a Guvernului francez de susținere a politicii agresive a Guvernului american(...).”¹⁶

Imaginea este artificială, este un tipar de percepție inoculat de factori exteriori, dar are suficientă forță pentru a submina în permanență relațiile bilaterale. Istoria relațiilor româno-franceze la începutul anilor 50 este imaginea limpede a neîncrederii, suspiciunii, reticenței. Lucrurile sunt văzute în alb și negru și nu este lipsită de importanță distincția realizată de documentele diplomatice românești între „presa reacționară(burgheză)” și „presa democratică”, atunci

16. Idem. Notă privind îmbunătățirea relațiilor româno-franceze (nedatat), fila 5

când fac referire la presa scrisă franceză. Evident, prima categorie include cotidienele de orientare gaullistă, social-democrată, etc., adică anti-comunistă, iar a doua categorie se referă la presa cu înclinații comuniste sau filo-comuniste.

Guvernele franceze din perioada respectivă se tem de o contaminare comunistă, teamă insuflată permanent de S.U.A. și efectele se resimt în permanență și asupra relațiilor cu R.P.R. Franța era încă departe de deschiderea către răsărit inițiată de Mendes-France și încerca o aplicare la scară redusă a teoriei îngrădirii – un „mini-containment” care să-i asigure sănătatea politică. Orice încercare a României de apropiere întâmpina un refuz politic, dar ferm. La începutul anului 1952, Legația R.P.R. la Paris propusese Ministerului francez al Afacerilor Străine rezolvarea pozitivă a problemei vizelor pentru personalul diplomatic, într-o manieră care să nu mai implice acordarea propriu-zisă a vizelor. Se avea în vedere o posibilă a numărului personalului diplomatic acreditat în cele două țări, pe bază de reciprocitate. Ministerul francez n-a oferit un răspuns categoric, dar *„a lăsat să se înțeleagă că nu ar fi dispuși să admită sporirea numărului diplomaților români și că pentru moment nu intenționează să sporească numărul diplomaților francezi în România”*¹⁷

Războiul Rece este cunoscut pentru psihoza spionajului pe care a generat-o și personalul diplomatic era privit deseori în modul cel mai dubios din această cauză. De dragul aparenței, ministrul Franței la București asigura Ministerul de Externe, un an mai târziu, că nu există nici o problemă privind acordarea vizelor diplomatice și de serviciu între R.P.R. și Franța, însă la începutul lui 1953, autoritățile franceze blochează cererile de intrare în Franța făcute de M.A.E. pentru un secretar și un funcționar de la Agenția Economică de pe lângă Legația R.P.R. la Paris.¹⁸

Problema vizelor este accentuată și de arestarea unor cetățeni francezi la București, în cursul anului 1952, dintre care unul era secretarul fostului consilier economic francez la București, sub acuzația de spionaj. În ciuda insistențelor părții franceze, autoritățile române au continuat să tergiverseze soluționarea situației, ceea ce a sporit climatul de neîncredere. Franța a condiționat rezolvarea problemei vizelor de eliberarea acestor cetățeni francezi. Chiar și cererile de vize pentru delegația română care a participat la Congresul P.C.F. au fost eliberate cu multă întârziere.¹⁹ De asemenea, viza cerută de M.A.E. pentru un atașat de la Legația R.P.R. de la Paris a întârziat luni de zile. Pentru a tergiversa procedurile, autoritățile franceze au susținut ideea egalității în număr a

17. A.D.M.A.E. Fond T.C. Dosar Franța 1952-1953. Telegramă B a Legației R.P.R. la Paris către M.A.E., nr. 91830 din 29.02.1952

18. A.D.M.A.E. Fond 220 Dosar Franța 1954. Referat de relații pe trimestrul I/1954, fila 1

19. Idem, Referat de relații pe trimestrele II și III/1954, fila 1

reprezentanților celor două țări, ceea ce ar fi împiedicat cu siguranță sporirea personalului diplomatic român de la Paris, dacă la București numărul diplomaților francezi ar fi rămas același. De fiecare dată când era ridicată problema vizelor, Franța pune în discuție eliberarea cetățenilor francezi arestați în R.P.R. Nimeni nu era dispus să cedeze și problema s-a prelungit mult timp.²⁰

Această ostilitate precaută se resimțea și în cadrul organismelor internaționale. Franța a adoptat o poziție oscilantă, și până la sfârșit negativă, în legătură cu cererea R.P.R. de a fi admisă în U.N.E.S.C.O. Delegatul francez la Națiunile Unite a votat împotriva admiterii României la sesiunea Consiliului Economic și Social al O.N.U. din iulie 1954, însă ulterior, reprezentantul Franței în Comitetul Executiv al U.N.E.S.C.O. de la Veneția a votat pentru admiterea R.P.R. În noiembrie 1954, însă, Franța n-a mai susținut candidatura României în cadrul Conferinței Generale a U.N.E.S.C.O. de la Montevideo, votând în favoarea unei rezoluții britanice de amânare a discutării cererii R.P.R. până la următoarea conferință. Autoritățile române au interpretat gestul ca fiind o cedare la presiunile americane.²¹

O serie întreagă de incidente vin să confirme atitudinea franceză ostilă. La începutul lui 1952, autoritățile franceze au hotărât dizolvarea organizației „Uniunea Femeilor Române”, care activa în Franța și avea o orientare filo-comunistă.²² În 1954, aceleași autorități franceze interzic serata de gală organizată de Asociația Franța-România cu ocazia conferinței sale anuale. Un alt exemplu este al unui funcționar al Legației române din Paris care a fost reținut de poliția franceză în timpul unei deplasări, deși îndeplinea formalitățile necesare. El a fost eliberat după două zile fără a fi oferită nici o explicație.²³

Un rol important l-au jucat și evreii din Franța, unii dintre ei emigrați din România. Presa franceză ataca deseori politica regimului comunist din România sub acuzația de antisemitism. Cotidianul „Le Figaro” realizează în 1952 un reportaj despre măsura autorităților române de a evacua din capitală grupuri sociale foste burgheze, expropriate și care rămăseseră fără ocupație, caracterizând măsura drept „diversiune antisemită” Desigur, subiectul preferat al presei franceze în ceea ce privea România îl reprezenta fuga emigranților români, care aduceau cu ei relatări de „dincolo de Cortină”. Uneori, astfel de articole aveau și o altă miză, de natură internă. Social-democrații, prin publi-

20. Idem, Notă privind îmbunătățirea relațiilor..., pag. 4. Cetățenii francezi arestați la București vor fi eliberați abia în octombrie-noiembrie 1954, în condițiile în care R.P.R. și Franța se aflau în negocieri avansate privind încheierea Acordului Comercial și de Plăți.

21. *Ibidem*

22. A.D.M.A.E. Fond T.C. Dosar Franța 1952-1953. Telegramă B a Legației R.P.R. la Paris către M.A.E., nr. 91218 din 08.03.1952

23. A.D.M.A.E. Fond 220 Dosar Franța 1954. Referat de relații pe trimestrele II și III/1954, fila 2

cațiile lor încercau să discrediteze regimurile comuniste din răsărit pentru a lovi în marele lor adversar de la stânga politică, Partidul Comunist Francez:

„În general presa social-democrată bate recordul calomniilor murdare contra țărilor prietene, umplându-și paginile aproape numai cu asemenea atacuri.”²⁴

R.P.R. se interesa îndeaproape de evoluțiile politice din Franța. În construirea unei politici externe, orice stat trebuie să aibă în vedere la modul cel mai atent situația politică internă a fiecărui partener de pe arena mondială, pentru că proiecția exterioară a intereselor unui stat pleacă întotdeauna de la premise interne. Realitățile politice interne ale unui stat trebuie urmărite în procesul diplomatic în măsura în care ele pot juca un rol determinant în caracterul raporturilor sale externe. În perioada de referință, România conducea însă o diplomație de lagăr, în care interesul de grup, al blocului politico-militar căreia îi aparținea, prevala asupra interesului național.

Diplomația românească își însușise bine interesele lagărului și limbajul conceptual. Observarea și interpretarea vieții politice franceze se făcea prin lentila confruntării bipolare între lagărul socialist și cel imperialist, aprecierile rezultate fiind de natură ideologică și chemate să confirme tezele apriorice în limitele cărora se făcea analiza. Se încerca identificarea unor factori de subminare a adversarului, surprinderea unei situații de avantaj care să fie exploatată. Analiza era foarte atentă, consistentă și pătrunzătoare, doar rezultatele sale erau deformatе prin raportarea la schema obtuză a abordărilor staliniste. Tiparul analizei trebuia să confirme premisa, faptele fiind astfel reasezate pentru a se încadra într-o coerență ideologică.

Ascensiunea guvernului Mendes-France la putere în vara lui 1954 constituie un bun prilej pentru a urmări reacția diplomației românești la aceste schimbări. Într-o perspectivă sinoptică a vieții politice franceze, concluzia este categorică:

„Anul 1947, când comuniștii au fost îndepărtați din Guvern, a însemnat în politica Franței inaugurarea unei întregi perioade de subjugare economică și politică de către imperialismul american, cu complicitatea directă a burgheziei celei mai reacționare reprezentată politicește de partidul Vaticanului, M.P.R. Până în iunie 1954 s-au succedat la conducerea Franței peste zece guverne, din ce în ce mai reacționare, toate înfeudate complet politicii americane de înarmare și provocare a războiului.(...)”

Politica de pace și înțelegere între popoare a lagărului democratic în frunte cu Uniunea Sovietică este factorul principal, pe linia politicii externe, care a creat condițiile dezvoltării și victoriei în Franța a unei schimbări de orientare în direcția destinderii internaționale și păcii.”²⁵

24. A.D.M.A.E. Fond T.C. Dosar Franța 1952-1953. Telegramă B a Legației R.P.R. la Paris către M.A.E., nr. 92338 din 16.03.1952

25 A.D.M.A.E. Fond 220 Dosar Franța 1954. Raport al Agenției Economice R.P.R. la Paris către M.A.E., din 30.08.1954 (strict secret), fila 1

Legația R.P.R. din Paris recurge la o evaluare atentă a factorilor care au determinat venirea la putere a primului guvern postbelic din Franța, susținut de o majoritate parlamentară din care făceau parte și comuniștii. Prima cauză este eșecul cunoscut în cazul războiului din Indochina, care a distrus finanțele franceze în ciuda ajutorului financiar american, destul de generos. O contribuție importantă a avut-o criza economică severă în care se afundase economia franceză, confruntată cu necesitatea unei intense reînarmări concomitent cu sporirea deficitului comercial. Însă probabil că cea mai interesantă cauză identificată de autorii analizei o constituie conflictul dintre imperialismul britanic și cel american. În interpretarea marxistă a contradicțiilor din sânul lumii capitaliste, se apreciază că dominația americană în lume amenința supremația comercială britanică, situație în care financiarilor englezi, în colaborare cu marii capitaliști francezi, au încercat înlăturarea guvernelor pro-americane din Franța, pentru a include această țară în zona de interes comercial a lirei sterline.

Raportul prezintă în detaliu circumstanțele dobândirii puterii de către guvernul Mendes-France și descrie principalele obiective economice ale acestuia: reducerea deficitului bugetar prin retragerea din Indochina, precum și echilibrarea balanței comerciale deficitare, prin mărirea exporturilor. Cu o subtilitate deosebită, analiza încerca să contureze câteva posibilități de echilibrare a deficitului comercial francez fără ajutor american. Ideea de bază era dezvoltarea comerțului cu Europa răsăriteană, intenție deja anunțată de noul premier. De altfel, R.P.R. va semna la sfârșitul lui 1954 un Acord Comercial cu Franța. Raportul nu uita să scoată în evidență rolul important jucat de Partidul Comunist Francez în reorientarea politicii externe franceze.²⁶

În toate aceste ipostaze, perspectiva este unilaterală. Pozițiile radicale și înguste nu lasă loc compromisului, din moment ce teama previne orice concesi. Sistemul internațional încetase practic să existe, deoarece interacțiunile erau fie respinse, fie preconceptuate după standarde subiective. Conviețuirea era o provocare, iar supraviețuirea unuia era condiționată conceptual de înlăturarea celuilalt, într-o abordare hiperdefensivă care mergea până la excluderea reciprocă. Închistarea relațiilor dintre state era generată de lipsa de comunicare, alimentată la rândul său de neîncredere.

Republica Populară România era un stat nou apărut pe scena internațională. Totala renegare a tradițiilor politico-diplomatice o lipsea de orice reper în relațiile cu restul lumii. Acesta este unul dintre motivele pentru care putem privi politica externă a României în perioada de referință ca o agățare disperată de modelul sovietic, pentru că era singurul care îi oferea legitimitatea și justificarea poziției sale în lume. R.P.R. exista numai ca parte a întregului pentru că însăși existența sa ca stat (comunist) era rezultatul unei acțiuni directe (de sovietizare) și negarea cauzei ar fi implicat negarea efectului.

26 *Ibidem*, fila 2